

DLA Értekezés - Tézisfüzet

Szerző: Sági Gergely.

Témavezető: Prof. Vasáros Zsolt DLA

BME Építőművészeti Doktori Iskola

Budapest, 2023

HATÁRLENYOMATOK

Határok téri megjelenéseinek és mintázatainak érzékelése – három budapesti eset.

TÉZISFÜZET

003

HATÁRLENYOMATOK.

Határok téri megjelenéseinek és mintázatainak érzékelése – három budapesti eset.

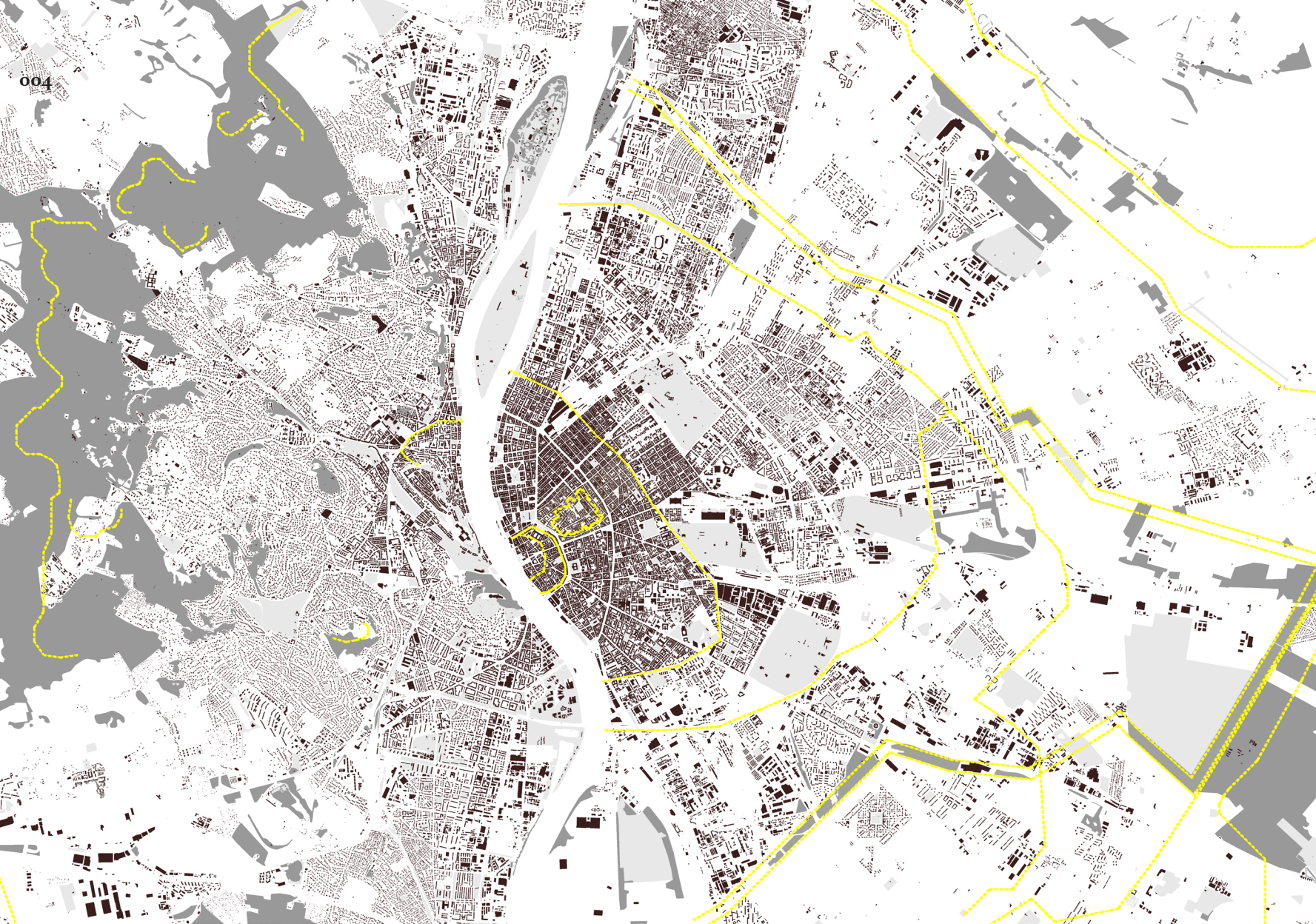
DLA értekezés.

Szerző: Sági Gergely
Témavezető: Prof. Vasáros Zsolt DLA

Exploratív Építészeti Tanszék
BME Építőművészeti Doktori Iskola

Mestermunka: Time Box Pávilonok a Mikházi Régészeti Parkban
Mikháza (Nyáradremete), Maros Megye / Călugăreni (Eremitu) Județul Mureș
Erdély, Románia / Transylvania, România

Budapest, 2023.

A disszertáció egy korábbi, hasonló című kutatás és az abból készült tanulmány¹ szerves folytatásának tekinthető, amely a disszertációhoz kapcsolódó Mestermunka helyszínén, a Maros megyei Mikházán (Erdélyben) vizsgálta a határok lenyomatainak különböző téri és társadalmi értelmezési tartományait.

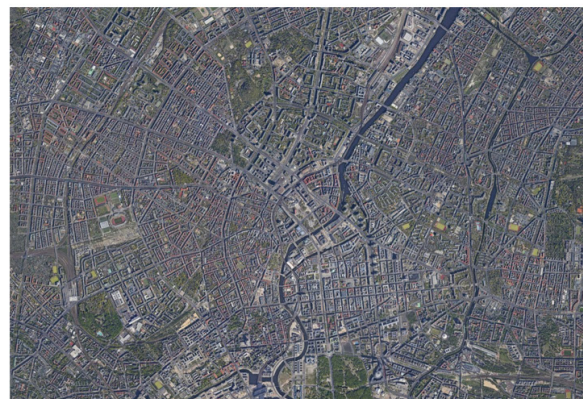
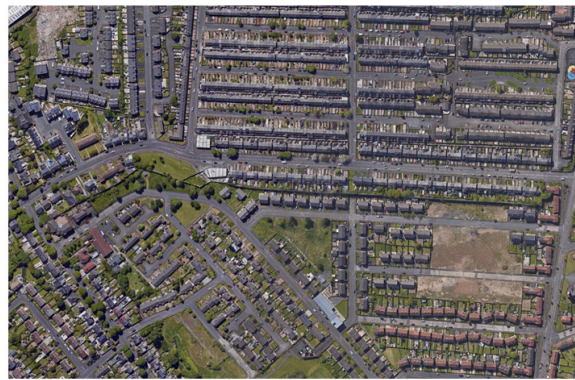
Ez a dolgozat egyszerre tágítja ki ennek a témának a tartalmi hátterét, illetve egy másik, közeli, hozzám személyesen is szorosan kötődő helyszínen igazolom ennek a tágabb és általánosabb háttér-kutatásnak az eredményeit. Az ehhez kiválasztott három budapesti határhelyzet: a történeti városhatárok, a pesti zsidónegyed és a főváros körül a második világháborúban húzóóó eróórendszer nagyon eltérő téri és időbeli léptéket jelenítenek meg. A három esettanulmány felépítése egy tartalmi hármasságon nyugszik, amely a kutatás során az esettanulmányok leírására létrehozott "összefüggés mátrix" hármasságából következik. A mátrix alapján a határnyomatok fizikai dimenziói (jelenség) és a hozzájuk köthető társadalmi narratívák (jelentés) között az idő teremt kapcsolatot. Az esettanulmányokat így történeti kontextusuk felvázolása mellett városszöveti, térbeli megjelenésükön keresztül, illetve a határnyomat kortárs olvasatait vizsgálva írom le.

Az értekezés utolsó részében, az összegzés során újra visszakötünk a kiindulási ponthoz, a korábbi dolgozat egykori tanulságai összekapcsolóóódnak a jelenlegi munka eredményeivel, illetve maga a Mestermunka ennek az összegző fejezetnek a szerves részeként, a három határ mellett mintegy negyedik esettanulmányként megjelenő záró fejezet kortárs olvasataként is értelmezhető.

1

*Határnyomatok.
Eróóvonalak emlékképeinek vizsgálata
térben és időben a Maros megyei
Mikházán. in: BUN, Z. – SZABÓ, L.
(szerk): Építészet és Innováció.
Az Építóművészeti Doktori Iskola
Évkönyve 2020.
Budapest: BME Építóművészeti Doktori
Iskola, (2020)*

006

1. TÉZIS

A határ és lenyomata karakterét három tulajdonság mentén: fizikai megjelenéssel, jelentéssel és időbeliséggel lehet jellemezni. A határ mentén kialakuló téri- vagy épített jelenségek egyértelműen utalnak a határ létrehozásának okára és körülményeire, ezekhez a jelenségekhez pedig az idő függvényében változó, de a lenyomatból visszafejthető jelentések kapcsolódnak.

A világ különböző pontjairól gyűjtött esettanulmányok elemzéséből kiolvashatóak bizonyos közös mintázatok, amelyeket alapvetően a jelenség-jelentés-idő hármásával lehet jellemezni. Ezek a mintázatok abban mutatnak egyezést, hogy a jól felismerhető, táji- vagy településszövetbe ágyazódott épített- vagy téri struktúrákhoz (jelenségekhez) kapcsolódó társadalmi viszonyulást (jelentést) vizsgálva megállapítható a határ vagy határlenyeomat adott időben értelmezett karaktere. Ez a karakter nem csak jelenidőben értelmezhető, hiszen a korábbi időszakokban érvényes eltérő jelentések más-más, de jellegzetes és maradandó nyomot hagynak a határ vagy lenyomata mentén kialakult jelenségekben.

008

TEZENIS
underwear

TEZENIS
underwear

TEZENIS
underwear

CALZEDONIA

LEÁRÁZÁS
LEÁRÁZÁS
LEÁRÁZÁS
LEÁRÁZÁS

2. TÉZIS

A határ lenyomata azután is felismerhető marad egy települési vagy táji szövetben, miután a határ eredeti rendeltetése megszűnik és ezzel együtt a határ karaktere átformálódik. A határ lenyomat tér-, strukturális- vagy használati karaktere egyértelműen utal a határ létrehozásának okára és céljára és ezzel együtt a határ létrejöttékor jellemző karakterére.

A mai budapesti városszövetet (akár a legkisebb telekosztást, akár a város nagyobb struktúráit, különböző tér- és területhasználati karaktereit) vizsgálva megállapítható, hogy a város történelmi határvonalai ma is jól látható nyomot hagytak a település szövetében. Az egykori határok a mai városszövetben nem csak fizikailag, de társadalmilag is meghatározóan jelen vannak, így ezeket egyesével és ezek összességét is a budapesti történeti határok máig ható lenyomatainak tekinthetjük. Ezeket a lenyomatokat vizsgálva pedig a mai napig megállapítható és visszafejthető az egykori határok karaktere, ezen keresztül pedig létrehozásuk oka és célja, tágabban pedig a város történelme.

3. TÉZIS

Ahogy a határok mentén kialakulnak jellemző karakterű téri- és épített struktúrák, úgy egyes esetekben a környezetüktől eltérően fejlődő területek körül jönnek létre felismerhető határvonalak. Ezek a területek kedvezőtlen körülmények között zárvánnyá válnak, azonban a társadalmi akarat rövid idő alatt képes a zárvány negatív karakterét átformálni.

Egy-egy városrész zárvánnyá válása és az ebből fakadó leszakadása, elszigetelődése történhet spontán, látszólag „békés” körülmények között és történhet erőszakosan, külső negatív tényezők hatására is. A pesti zsidónegyed majd a gettó története azt mutatja, hogy az erőszakosan létrehozott zárvány és a körülötte létrejött, majd szándékos megalázás céljából kijelölt határ miképpen tudja ezt a helyzetet az egyébként természetes fejlődési folyamatok ellenében is kialakítani. A terület kortárs változásai pedig azt példázzák, hogy a megfelelő társadalmi akarat segítségével ugyanez a városrész miképpen tud egy ilyen trauma után is visszatérni saját, természetes fejlődési útjához.

4. TÉZIS

Korábbi határok lenyomatai történelmi időtávlatban hasonlóan viselkednek, mint a természeti struktúrák és később létrejövő, akár eltérő karakterű határok számára válhatnak igazodási ponttá. Ezzel egy határnyomathoz több eltérő karakterű jelentés is kapcsolódhat, amelyek időbeliségük függvényében eltérő aktivitással vannak jelen a társadalom tudatában.

A határok sok esetben már meglévő, természetes vagy mesterséges tájiléptékű formációk mentén alakulnak ki, de az idők során maga a határ is kialakít maga körül hasonló módon viselkedő formációkat. Ezekhez a formációkhoz szükségszerűen hozzákapcsolódik egyfajta társadalmi emlékezet is, ami azonban erősen időhöz kötött és a társadalmi vagy politikai környezet változásának függvényében változhat: erősödhet, halványodhat, de újra is aktiválódhat. Az újra aktiválódás két alapfeltétele, hogy a korábbi határhoz kötődő formáció fizikailag még detektálható legyen, illetve a társadalmi-politikai környezet megteremtse a határ (újra) állításához szükséges feltételeket.

Heggyesd

Alsó rét

Kőrös-patak

Dombhát

Kisköz

Dombhát

Felső nyika

469

5. TÉZIS

A határok léte a társadalom számára elemi szükségszerűség, így saját, alapvető belső működési logikájának feladása nélkül a határokat soha nem lesz képes teljesen megszüntetni. Amíg a határ lenyomata akár a fizikai környezetben, akár a társadalmi emlékezetben megmarad, addig a határ nem szűnik meg, csupán „szunnyad” és képes újra aktiválódni.

A határok létrehozását sokkal kevésbé absztrakt és mesterségesen konstruált koncepciók vezetik, mint a megszüntetésükre irányuló törekvéseket. Az előbbieket sokkal inkább primer és elemi evolúciós késztetésekből fakadnak, míg utóbbiak a modern és posztmodern társadalmi szemléletmód viszonylag új találmányai, melyeket sokszor zavaros és nehezen átélhető világmagyarázatok igyekeznek bizonyítani. A közelmúlt eseményei, a pandémia és a menekültválság azonban élesen megmutatta, hogy a hosszú évek alatt, komoly munkával látszólag felülírt és megszüntetett határok is milyen gyorsan képesek reaktiválódni a megváltozott politikai és szociális körülmények hatására.

6. TÉZIS

A határnyomatokhoz az idő függvényében több, eltérő jelentés is kapcsolódhat, és ezek a jelentések tudatosan is alakíthatók. Az ilyen új, mesterséges narratívák kialakítása a határ, mint szükségszerű és állandóan jelenlévő társadalmi és fizikai konstrukció elfogadásával segíthet a társadalom énképének formálásban, történelmi tudatának építésében.

Ha elfogadjuk, hogy a határok létrehozása és bizonyos mértékű fenntartása a társadalom alapvető szükséglete, akkor a határ, mint jelenség állandóságát is el kell fogadnunk. Ebben az esetben pedig az erőltetett megszüntetésük helyett a hozzájuk kapcsolódó narratívák megfelelő kialakítására kell törekednünk. Ha megfelelő érzékenységgel és tudatossággal viszonyulunk a határok jelenségéhez, illetve a hozzájuk kapcsolódó narratívákhoz és ezeket a narratívákat helyes eszközökkel az emlékezetpolitika szolgálatába állítjuk, akkor a pozitív társadalmi hatás erősebb lehet, mint a határ vagy akár a határnyomat erőszakos megszüntetése, eltüntetése esetén.

MESTERMUNKA

TIME BOX PAVILONOK A MIKHÁZI RÉGÉSZETI PARKBAN.

Helyszín:	Mikházi Régészeti Park, Mikháza, Maros Megye (Románia) Parcul Arheologic Călugăreni, Călugăreni, Județul Mureș (România)
Tervező:	Sági Gergely
Konzulensek:	Vasáros Zsolt DLA Gaul Cicelle DLA
Honosítás:	Tövissi Zsolt
Kiállítás:	Pánczél Szilamér Péter, Silvia Mustață, Ötvös Koppány Bulcsú (Maros Megyei Múzeum)
Grafika:	Karácsony István (Maros Megyei Múzeum)
Tervezés:	2013-2015
Kivitelezés:	2015-2016
Díjak:	2017 Piranesi Student Honorable Mention - Shortlisted 2016 Média Építészeti Díj - Döntős
Kiállítás:	2019 Tér///Erő. II. Nemzeti Építészeti Szalon. Műcsarnok
Publikációk:	PÁLINKÁS, E: <i>Jel a kukoricásban</i> . Magyar Építőművészet 2016/6 pp. 52-53 (2016) 1 Divisare 2 Archdaily 3 Építészfórum 4 Magyar Építőművészet Online

Budapest, 2023.

1

2

3

4

DLA Értekezés - Tézisfüzet
Sági Gergely

Papír:
Betűtípus: Elephant/Constantia
Grafika: Sági Gergely
Nyomda:

BME Építőművészeti Doktori Iskola
Budapest, 2023.

©Sági Gergely, 2023.